कक्षा दशको कथा शिक्षणमा प्रयोग गरिने शैक्षिक सामग्रीको अध्ययन

केदारप्रसाद देवकोटा

परीक्षा क्रमाङ्क : २३३०००९/०६८

त्रि.वि.वि. दर्ता नम्बर : ९-२-७३९-२१-२००८

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली शिक्षा विभाग,

सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस, स्नातकोत्तर तह(एम.एड) दोस्रो

वर्षको नेपा.शि. ५९८ पाठ्यांशको

प्रयोजनका निमित्त प्रस्तुत

शोधपत्र

२०७२/२०१६

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षा शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली भाषा शिक्षा विभाग सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस, सिन्धुलीका छात्र श्री केदारप्रसाद देवकोटाले कक्षा दशको कथा विद्या शिक्षणमा प्रयोग गरिने शैक्षिक सामग्रीको शोधपत्र नेपाली शिक्षा विषयको स्नातएकाले स्वीकृत गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति

क्र.सं.	नाम	हस्ताक्षर
१.	उपप्रा. अर्जुनप्रसाद पौडेल (विभागीय प्रमुख/शोध निर्देशक)	
२.	प्रा. डा. राजेन्द्रप्रसाद पौडेल (बाह्य परीक्षक)	
३.	उपप्रा भानुभक्त गरुङ	
४.	उपप्रा. कृष्णप्रसाद निरौला	

मिति :

शोध निर्देशकको सिफारिसपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस, सिन्धुली नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह (एम्.एड) दोस्रो वर्षका छात्र केदारप्रसाद देवकोटाले नेपा. शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनका लागि सिन्धुली जिल्लामा **कक्षा दशको कथा शिक्षणमा प्रयोग गरिने शौक्षिक सामग्रीको अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । परिश्रमपूर्वक तयार पारिएको यस शोधपत्रबाट म पूर्ण सन्तुष्ट छु र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति : सन् २०१६

....

शोधनिर्देशक

उपप्रा.अर्जुनप्रसाद पौडेल

कृतज्ञताज्ञापन

सिन्धुली जिल्लाका **कक्षा दशको कथा शिक्षणमा प्रयोग गरिने शैक्षिक सामग्रीको अध्ययन** शीर्षक चयन गरी यो शोधपत्र तयार पारिएको हो । यस शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा आफ्नो अमूल्य समय दिई शोधपत्रको प्रारम्भदेखि उत्साहपूर्ण प्रेरणा, कुशल निर्देशन तथा महत्वपूर्ण सुझाव दिई शोधपत्रको रुपरेखा तायर पार्न अनि परिस्कृत र परिमार्जन गरी अन्तिम रुप दिन आवश्यक सहयोग पुऱ्याउनु हुने विभागीय प्रमुख तथा शोधनिर्देशक आदरणीय गुरू उपप्राध्यापक अर्जुन प्रसाद पौडेलप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन प्रकट गर्दछु । शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा सहयोग लिइएका र साभार गरिएका विभिन्न पाठ्य सामग्रीका आदरणीय रचनाकारहरूप्रति आभारी छु । यस शोधकार्यसँग सम्वन्धित विभिन्न समस्याहरुलाई सहज रुपमा लिई समाधानार्थ परामर्श प्रदान गर्नुहुने आदरणीय गुरुहरू उपप्राध्यापक. भानुभक्त गुरुङ, उपप्राध्यापक कृष्णप्रसाद निरौलाप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । बेलाबखत सल्लाइ सुभाव दिनुहुने सम्मानीय गुरुहरू भीमप्रसाद अधिकारी, दुर्गाप्रसाद अधिकारी एवम् श्री कृष्ण कोइरालाप्रति कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु । मेरो जीवनको हरेक क्षेत्रमा निरन्तर सफलताको आशीर्वचन दिंदै शिक्षाको विशिष्ट स्तरमा पुऱ्याउने मेरा पूजनीय पिता बिष्णुप्रसाद देवकोटा, माता यशोदादेवी देवकोटा, दाजु बद्रीप्रसाद देवकोटा, भाउजू प्रमिला देवकोटा र पत्नी मन्दिरा गौतमप्रति सदा ऋणी छु । दिदी निर्मला अधिकारी, चेतकुमारी देवकोटा, भिनाजु तेजनाथ अधिकारी, दिल्लीप्रसाद पहाडीप्रति त्यत्तिकै कृतज्ञ छु । साथै शोधपत्र तयारीमा सहयोग पुऱ्याउने आदरणीय दाई विजयकुमार देवकोटाप्रति आभार प्रकट गर्दछु । त्यसैगरी अध्ययन अनुसन्धानका क्रममा सदासर्वदा प्रेरणा दिइरहने मेरा आदरणीय गुरू तथा मित्रहरू तारानाथ काफ्ले, युगला काफ्ले, सिद्धप्रसाद अधिकारी, निता सुनुवार, शष्ट्रिका भण्डारी, दिपा बराल, कृष्ण मोक्तान, शिव पहाडी, लालवहादुर बुढाथोकी, दिपेश वराल, टिकाजङ थापा, गोकर्ण भुजेल, दिपेन्द्र फुयाल, सन्तोष कार्की, शान्ता कार्की, सुनिता बस्नेत, लिला श्रेष्ठ, पुरुषोत्तम बराल, विमला बराल, कमिल अधिकारी, कुमार थापा मगर, समिलन थापा मगर, प्रकाश काफ्ले, प्रकाश पोखरेल, लक्ष्मण आचार्य, पवित्रा वि.क., शान्तिप्रसाद सापकोटालगायत सबै शुभाचिन्तकहरूलाई एकैसाथ हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु । शोध विद्यालयबाट तथ्याङ्क सङ्कलनका क्रममा आवश्यक सहयोग पुऱ्याउनु हुने शोध विद्यालयका प्रधानाध्यापक, नेपाली भाषा शिक्षण गर्ने शिक्षक मित्रहरू, अन्य विषय शिक्षण गर्ने

शिक्षक मित्रहरू तथा विद्यार्थी भाइ बहिनीहरूले आ-आफ्नो ठाउँबाट पुऱ्याउनु भएको सहयोगको हृदयदेखी प्रशंसा गर्दै सबैमा हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

अन्त्यमा यस शोधपत्रलाई छिटो, छरितो र शुद्ध रुपमा टङ्कन गरी अन्तिम रूप दिने आयुशा बुक्स एण्ड स्टेशनरी माडीबजार सिन्धुलीलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु र मूल्याङ्कनका लागि पेश गर्दछु ।

शोधार्थी

केदारप्रसाद देवकोटा

शोधसार

शोधशीर्षक : कक्षा दशको कथा शिक्षणमा प्रयोग गरिने शैक्षिक सामग्रीको अध्ययन

शोधार्थी : केदारप्रसाद देवकोटा

शोधनिर्देशक : अर्जुनप्रसाद पौडेल

क्याम्पस : सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस

शैक्षिक वर्ष : २०६८/२०७०

जम्मा अध्याय : पाँच

पृष्ठसङ्ख्या :१४+ ६७+१२

समस्याकथन

प्रस्तुत शोधका समस्याहरूमा कक्षा दशको नेपाली भाषा शिक्षणका लागि के-कस्ता शैक्षिक सामग्रीहरु निर्धारण गरिएका छन् ? कथा शिक्षणमा प्रयोग गरिने शैक्षिक सामग्री स्थिति के-कस्तो रहेको छ ? कथा शिक्षणमा शैक्षिक सामग्रीको प्रयोगमा के-कस्ता समस्याहरू रहेका छन् र तिनका समाधानका उपायहरू के-के हुन सक्छन् भन्ने प्रश्नहरूलाई समस्याकथनका रुपमा लिइएको छ ।

शोधको उद्देश्य

प्रस्तुत शोधका उद्देश्यहरूमा कक्षा दशको नेपाली भाषा शिक्षणका लागि प्रयोग गरिने शैक्षिक सामग्रीहरूको अध्ययन गर्नु, कथा शिक्षणमा प्रयोग गरिने शैक्षिक सामग्रीको स्थिति पहिल्याउनु एवम् कथा शिक्षणमा शैक्षिक सामग्रीको प्रयोगमा देखिएका समस्या र तिनका समाधानका उपायहरू सुझाउनु रहेका छन् ।

शोधका सीमाहरु

प्रस्तुत अध्ययन सिन्धुली जिल्लाका १० ओटा सामुदायिक विद्यालयहरूमा कक्षा १० को नेपाली भाषा शिक्षणअन्तर्गत कथा विधा शिक्षणमा शैक्षिक सामग्रीसम्बन्धी अध्ययनमा मात्र सीमित रहेको छ । सूचना सङ्कलनका लागि नेपाली भाषा शिक्षण गर्ने शिक्षकहरूले भने प्रश्नावली फारम र अवलोकन कर्ताले सम्बन्धित विद्यालयमा गएको समयमा गरिएको भौतिक पक्ष,

उपलब्ध शैक्षिक सामग्री तथा कक्षा अवलोकन फारमका साथै प्राधानाध्यापकसँग गरिएको अन्तर्वार्ताबाट प्राप्त तथ्यको आधारमा तयार पारिएको छ ।

शोध प्रक्रिया

प्रस्तुत शोधपत्रको पहिलो अध्यायमा शोधपत्रको परिचय दिइएको छ । त्यस्तै दोस्रो अध्यायमा नेपाली भाषा शिक्षणमा प्रयोग गरिएका शैक्षिक सामग्रीसम्बन्धी सैद्धान्तिक खण्ड राखिएको छ । अध्याय तीनमा अध्ययन विधि र प्रक्रिया खण्ड राखिएको छ । अध्याय चारमा तथ्याङ्कको व्याख्या तथा विश्लेषण राखिएको छ । अध्याय पाँचमा निष्कर्ष, सुझव र उपयोगिता राखी यो शोधपत्र तयार पारिएको छ । शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा सिन्धुली जिल्लाका १० ओटा सामुायिक विद्यालय र त्यस विद्यालयका माध्यमिक नेपाली भाषा शिक्षक १० जना, उक्त विद्यालयका प्रधानाध्यापक १० जना तथा शोध निर्देशकका सुझावहरूलाई प्राथमिक स्रोतको रुपमा लिइएको छ । जसअन्तर्गत प्राथमिक स्रोतका रूपमा प्रश्नावली फारम तथा कक्षा अवलोकन फारमका साथै प्रधानाध्यापकसँग गरिएको अन्तर्वार्ता फारमबाट प्राप्त तथ्यहरूलाई समावेश गरिएको छ । द्वितीय स्रोतका रूपमा विभिन्न विद्वान्हरुका प्रकाशित पुस्तकहरू, पाठ्यपुस्तकहरू, पाठ्याक्रम, निर्देशिका, लघु अनुसन्धान प्रतिवेदन र विभिन्न शोधपत्रहरू रहेका छन् । अध्ययन विधि र प्रक्रियामा सर्वेक्षण विधि र पुस्तकालयीय अध्ययन प्रक्रिया अपनाइएको छ ।

शोध निष्कर्ष

प्रस्तुत शोध अध्ययनका क्रममा विद्यालयहरूमा शैक्षिक सामग्री प्रयोगको स्थिति अवलोकन गर्दा नेपाली भाषा तथा कथा शिक्षणमा मौखिक, श्रव्य, दृश्य, श्रव्यदृश्य र स्पर्श सामग्रीहरू प्रयोग गर्न सकिने अवस्था भए पनि विद्यालयहरूमा सबै सामग्रीको उचित प्रयोग गर्न सकेको पाइएन । सामुदायिक विद्यालयमा आर्थिक, भौतिक, प्रशासनिकआदि समस्या भएका र उचित निरीक्षण तथा मार्गनिर्देशनको अभावका कारण शिक्षकहरू समस्यामा परेका देखिन्छन् । समस्या समाधानका लागि सरकार, विद्यालय प्रशासन, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, अभिभावक, शिक्षक तथा विद्यार्थी जस्ता सरोकारवालाहरू सधैं सजग, सक्रिय र उत्सुक रहन आवश्यक देखिन्छ । आवश्यक शैक्षिक सामग्रीको निर्माण र प्रयोगसम्बन्धी तालिमको व्यवस्था मिलाउनुपर्ने, विद्यालय निरीक्षणलाई नियमित तथा प्रभावकारी तुल्याउनुपर्ने, नमुना कक्षा सञ्चालन गर्नुपर्ने,

विद्यालयको आर्थिक, भौतिक र शैक्षिक व्यवस्थापनमा जोड दिनुपर्ने, विद्यालयको वातावरण शैक्षिक सामग्री प्रयोगका लागि अनुकूल हुनुपर्नेआदि सुझाव यस शोधपत्रमा उल्लेख गरिएका छन् । नेपाली भाषा शिक्षणअन्तर्गत कथा विधा शिक्षणमा शैक्षिक सामग्री प्रयोगको अपरिहार्यतालाई यस शोधपत्रले प्रमुख प्राथमिकता दिइएको छ ।

सङ्क्षेपीकृत शब्दसूची

सङ्क्षिप्त रुप	पूरा रुप
मा.वि.	माध्यमिक विद्यालय
उ.मा.वि.	उच्च माध्यमिक विद्यालय
उपप्रा.	उपप्राध्यापक
प्र.अ.	प्रधानाध्यापक
वि.व्य.स.	विद्यालय व्यवस्थापन समिति
प्रा.	प्राध्यापक
क्र.सं.	क्रम सङ्ख्या
डा.	डाक्टर
त्रि.वि.वि.	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
प्रा.शि.	प्राथमिक शिक्षक
नि.मा.शि.	निम्न माध्यमिक शिक्षक
मा.शि.	माध्यमिक शिक्षक
प्र.सं.	प्रथम संस्करण
द्वि.सं.	द्वितीय संस्करण
तृ.सं.	तृतीय संस्करण
गा.वि.स.	गाउँ विकास समिति
वि.नि.	विद्यालय निरीक्षक

तालिकासूची

तालिका विवरण

तालिका नं. १ शैक्षिक सामग्रीको वर्गीकरण १५

तालिका नं. २ श्री बेङ्कटेश्वर उ.मा.वि. बाहुनतिल्पुङ्ग, विद्यार्थी विवरण ३७

तालिका नं. ३ श्री शिराथुम्की मा.वि. तोश्रामखोला, विद्यार्थी विवरण ३८

तालिका नं. ४ श्री मा.वि. महभीर खोलागाउँ विद्यार्थी, विवरण ३८

तालिका नं. ५ श्री जनप्रेमी उ.मा.वि. स्याङ्ती, विद्यार्थी विवरण ३९

तालिका नं. ६ श्री मा.वि. बाङ्रिङफेदी विद्यार्थी, विवरण ४०

तालिका नं. ७ श्री त्रिभुवन उ.मा.वि. आम्बोटे, विद्यार्थी विवरण ४०

तालिका नं. ८ श्री प्रकाशोदय मा.वि. खुरहरी, विद्यार्थी विवरण ४१

तालिका नं. ९ श्री उ.मा. वि. लाम्पन बतासे, विद्यार्थी विवरण ४१

तालिका नं. १० श्री रत्नावती उ.मा.वि. सालुवे, विद्यार्थी विवरण ४२

तालिका नं. ११ श्री उ.मा.वि. लुम्ती, विद्यार्थी विवरण ४२

तालिका नं. १२ मा.वि. तहमा नेपाली शिक्षण गर्ने शिक्षकहरुको शैक्षिक स्थिति ४४

तालिका नं. १३ प्रधानाध्यापकहरुको विवरण ४५-४६

तालिका नं. १४ विद्यालयमा भएका शैक्षिक सामग्रीहरुको अवस्था ४७-४९

तालिका नं. १५ दैनिक प्रयोगका सामग्रीको अवस्था ४९-५०

तालिका नं. १६ कथा शिक्षणमा शैक्षिक सामग्रीको प्रयोगको स्थिति ५१

विषयसूची

अध्याय एक

शोधपरिचय

क्र.सं.	पृष्ठ सङ्ख्या
१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२ समस्याकथन	१
१.३ शोध अध्ययनका उद्देश्यहरु	२
१.४ अध्ययनको औचित्य र महत्व	२
१.५ अध्ययनको सीमाङ्कन	२-३
१.६ शोधपत्रको रूपरेखा	३

अध्याय दुई

साहित्यको पुनरावलोकन तथा पूर्वकार्यको समीक्षा

२.१ पूर्वकार्यको समीक्षा	५-११
२.२ सैद्धान्तिक अवधारणा	११
२.२.१ नेपाली भाषा शिक्षणमा उपयोग हुने शैक्षिक सामग्रीको परिचय	११-१२
२.३ भाषा शिक्षणमा शैक्षिक सामग्रीको उपयोगिता	१२
२.४ शैक्षिक सामग्रीको प्रयोगबाट हुने फाइदा	१३-१४
२.५ असल शैक्षिक सामग्रीका प्रमुख विशेषताहरु	१४
२.६ शैक्षिक सामग्रीको वर्गीकरण	१४-१५
२.६.१ मौखिक सामग्री	१५-१७
२.६.२ दृश्य सामग्री	१६
२.६.२.१ पाटीहरु	१६-२६
२.६.३ श्रव्य सामग्री	२६-२७

२.६.३.१ रेडियो २६-२७

२.६.३.२ टेपरेकर्डर २७

२.६.३.३ ग्रामोफोन २७

२.६.३.४ टेलिफोन २७

२.६.४ श्रव्यदृश्य सामग्री २७-२८

२.६.४.१ केही श्रव्यदृश्य सामग्री २८-३०

२.६.५ स्पर्श सामग्री ३०-३१

२.६.६ शैक्षिक सामग्री निर्माणका लिगि स्थानीय सामग्रीको प्रयोग ३१

२.६.७ सारांश ३१

अध्याय तिन

अध्ययन विधि र प्रक्रिया

३.१ अध्ययनका स्रोतहरू ३२

अ) प्राथमिक श्रोत ३२

आ) द्वितीयक श्रोत ३२

३.२ अध्ययनको क्षेत्र, जनसङ्ख्या र नमुना छनोट ३२

३.३ सामग्री निर्माण र तथ्याङ्क सङ्कलन ३२-३३

३.४ व्याख्या तथा विश्लेषण ३३

अध्याय चार

व्याख्या तथा विश्लेषण

४.१ विद्यालयमा शैक्षिक सामग्री प्रयोगको वर्तमान स्थिति ३४-३५

४.२ शोध विद्यालयहरुको वर्तमान अवस्था ३५

4.2.1 भौतिक अवस्था ३५-३६

4.2.2 आर्थिक अवस्था ३६-३७

४.३ विद्यालयहरुमा विद्यार्थी, फर्निचर र शिक्षक विवरण ३४

४.३.१ श्री वेङ्कटेश्वर उ.मा.वि.,बाहुनतिल्पुङ ३७
४.३.२ श्री हिराथुम्की मा.वि. तोस्रामखोला ३८
४.३.३ श्री मा.वि.महाभीर, खोलागाउँ ३८-३९
४.३.४ श्री जनप्रेमी उ.मा.वि.स्याङ्ती ३९
४.३.५ श्री बाङ्रिङ मा.वि. बाङ्रिङफेदी ४०
४.३.६ श्री त्रिभुवन उ.मा.वि. आम्बोटे ४०
४.३.७ श्री प्रकाशोदय मा.वि.खुरहरी ४१
४.३.८ श्री उ.मा.वि.लाम्पन बतासे ४१
४.३.९ श्री रत्नावती उ.मा.वि.सालुके ४२
४.३.१० श्री उ.मा.वि. लुम्ती ४२-४३
४.४ मा.वि. तहमा नेपाली शिक्षण गर्ने शिक्षकहरुको शैक्षिक स्थिति ४४
४.५ विद्यालयका प्रधानाध्यापकहरूको अवस्था ४५-४६
४.६ विद्यालयमा भएका शैक्षिक सामग्रीहरूको अवस्था ४७-४९
४.७ दैनिक प्रयोगका सामग्रीको अवस्था ४९-५०
४.८ कथा शिक्षणमा शैक्षिक सामग्री प्रयोगको स्थिति ५१-५२
४.९ प्रश्नावली र कक्षा अवलोकनका आधारमा अध्ययन विश्लेषण ५२-५३
४.१० शैक्षिक सामग्री प्रयोगमा देखिएका समस्याहरु र समाधानका उपायहरू ५३
४.१०.१ आर्थिक समस्या र समाधानका उपायहरू ५३
४.१०.२ भौतिक समस्या र समाधानका उपायहरू ५४
४.१०.३ प्रशासनिक समस्या र समाधानका उपायहरू ५४-५५
४.१०.४ विद्यालय निरीक्षणको समस्या र समाधानका उपायहरू ५५-५६
४.१०.५ मूल्याङ्कनको समस्या र समाधानको उपायहज्ञरू ५६
४.१०.६ पेशाप्रति उत्तरायित्वको कमी र समाधानका उपायहरू ५६
४.१० सारांश ५७

अध्याय पाँच

निष्कर्ष, सुझाव र उपयोगिता

५.१ निष्कर्ष	५८-६०
५.२ सुझाव	६१-६२
५.३ उपयोगिता	६२-६३
५.३.१ नीतिगत तह	६३-६५
५.३.२ प्रयोगगत तह	६५
५.४ भावी अनुसन्धानका लागि सम्भाव्य शोध शीर्षकहरू	६५

सन्दर्भसामग्रीसूची

अधिकारी, हेमाङ्गराज (२०६३), **नेपाली भाषा शिक्षण**, काठमाण्डौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।

आचार्य, माधवप्रसाद र रामप्रसाद गौतम (२०६५), **नेपाली भाषा र साहित्य शिक्षण,** कीर्तिपुर दीक्षान्त प्रकाशन ।

ढकाल, शान्तिप्रसाद (२०६०), **नेपाली भाषा शिक्षण परिचय र प्रयोग,** काठमाण्डौं : शुभकामना प्रकाशन,

दहाल, दुर्गाप्रसाद र भोजराज ढुङ्गेल (२०६८) **नेपाली भाषा शिक्षण,** काठमाण्डौं : एम्. के. पव्लिसर्स एन्ड डिष्ट्रिब्युटर्स ।

पौडेल, नेत्रप्रसाद (२०६६० **नेपाली भाषा शिक्षण,** काठमाण्डौं पैखी प्रकाशन ।

बन्धु, चडामणि (२०५२) **अनुसन्धान तथा प्रतिवेदन लेखन**, काठमाण्डौं : रत्नपुस्तक भण्डार

भट्टराई, रामप्रसाद (२०६३),**अनुसन्धान विधि,** काठमाडौं : शुभकामना प्रकाशन ।

भण्डारी, पारसमणि (२०६३), **स्नातकोत्तर नेपाली शोध विवरण,** कीर्तिपुर : न्यू हिराबुक्स

लामिछाने, यादवप्रकाश (२०६७) **नेपाली भाषा शिक्षण परिचय**, काठमाण्डौं : विद्यार्थी पुस्तक भण्डार ।

शोधपत्रहरु

कोइराला, श्री कृष्णप्रसाद (२०६९), **सिन्धुली जिल्लाका निम्नमाध्यमिक तहमा नेपालि शिक्षण गर्दा प्रयोग गरिने शैक्षिक सामग्रीको अध्ययन** , (अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र) सिन्धुली : सिन्धुली बहुमुखि क्याम्पस ।

कोइराला, नारयणदत्त (२०६८), **सिन्धुली जिल्लामा कक्षा आठमा व्याकरण शिक्षण गर्दा अपनाइने कार्यकलापको अध्ययन (अप्रकशित स्नातकोत्तर शोधपत्र),** सिन्धुली : सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस ।

खड्का, प्रयागराज (२०५९) **कक्षा ६ को हाम्रो नेपाली किताबमा समाविष्ट चित्रहरुको अध्ययन,** (अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र) कीर्तिपुर : त्रि.वि.वि ।

खत्री, यज्ञबहादुर (२०६४) **दोलखा जिल्लामा कक्षा आठमा नेपाली भाषा शिक्षण गर्दा प्रयोग गरिएका शैक्षिक सामग्रीको अध्ययन,** (अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र) कीर्तिपुर : त्रि.वि.वि. ।

खनाल, तोयानाथ (२०५५) **कक्षा पाँचमा नेपाली भाषा शिक्षण गर्दा प्रयोग गरेका शिक्षण विधिहरुको अध्ययन,** (अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र) ताहाचल : महेन्द्ररल क्याम्पस ।

घिमिरे, महेश्वर (२०६७) **गुल्मी जिल्लास्थित नि.मा.वि. तहको नेपाली भाषा शिक्षणमा शैक्षिक सामग्रीको उपयोग वर्तमान स्थिति,** (अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र) कीर्तिपुर : त्रि.वि.वि. ।

घिमिरे, विष्णु (२०५४), **कक्षा १,२ र ३ का नेपाली भाषा पाठ्यपूस्तकमा राखिएका चित्रहरुको अध्ययन,** (अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र) कीर्तीपुर : त्रि.वि.वि. ।

निरौला, कृष्णप्रसाद (२०६९), **शैक्षिक सामग्री प्रयोगमा वृद्धि, लधु अनुसन्धान प्रतिवेदन,** सिन्धुली : जिल्ला शिक्षा कार्यालय ।

पौडेल, गोविन्दप्रसाद (२०६८), **माध्यमिक तहमा नेपाली शिक्षण गर्दा प्रयोग गरिने शैक्षिक सामग्रीहरुको अध्ययन**, (अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र) कीर्तिपुर : त्रि.वि.वि. ।

भट्टराई, ज्ञानप्रसाद (२०५६) **कक्षा १ मा नेपाली भाषा शिक्षण गर्दा प्रयोग भएका शैक्षिक सामग्रीहरु : एक सर्वेक्षण** (अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र) कीर्तीपुर : त्रि.वि.वि ।

भुषाल, निमानन्द (२०५९) **अर्धाखाची जिल्लाका मा.वि. तहमा नेपाली शिक्षणमा शैक्षिक सामग्री प्रयोगको वर्तमान स्थिति,** (अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र) कीर्तिपुर : त्रि.वि.वि. ।

राई, दिलमक्त (२०६७) **खोटाङ जिल्लाका प्रा.वि. तहमा नेपाली शिक्षणका सन्दर्भमा शैक्षिक सामग्री उपयोगको वर्तमान स्थिति : एक अध्ययन,** (अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र) कीर्तिपुर : त्रि.वि.वि. ।

सापकोटा, सूर्यप्रसाद (२०६७), **झापा जिल्लाका निम्न माध्यमिक तह (कक्षा ६-८)मा नेपाली शिक्षण गर्दा प्रयोग गरिने शैक्षिक सामग्रीको अध्ययन,** (अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र) कीर्तिपुर : त्रि.वि.वि. ।

श्रेष्ठ, लक्ष्मीमाया (२०६४) **गोरखा जिल्लाको प्रा.वि. तहमा नेपाली शिक्षणमा शैक्षिक सामग्री उपयोगको स्थिति : एक अध्ययन,** (अप्रकाशित स्नातकोत्तर शोधपत्र) कीर्तिपुर : त्रि.वि.वि. ।

शर्मा, नरेन्द्र प्रसाद (२०५४) **शैक्षिक सामग्रीको प्रयोग एक अध्ययन** (अप्रकाशित स्नाकोत्तर शोधपत्र) कीर्तिपुर : त्रि.वि.वि. ।

परिशिष्ट क

शिक्षकका लागि तयार गरिएको प्रश्नावलीको नमुना

शिक्षकको नाम : **शैक्षिक योग्यता :**

विद्यलयको नाम : **अनुभव वर्ष :**

तालिम : प्राप्त / अप्राप्त **दरबन्दीको किसिम :**

प्रश्नावलीहरु

१.मा.वि. तह कक्षा १० मा नेपाली भाषा शिक्षण गर्दा तपाई दैनिक कुन कुन शैक्षिक सामग्रीको प्रयोग गर्नुहुन्छ ।

उत्तर ....

२.तपाई दैनिक प्रयोगका सामग्रीका अतिरिक्त कुन-कुन सामग्री प्रयोग गर्नुहुन्छ ?

उत्तर ....

३.कथा शिक्षणमा तपाई कुन-कुन सामग्री प्रयोग गर्नुहुन्छ ?

उत्तर ....

४.तपाईंको विद्यालयमा के-कस्ता शैक्षिक सामग्रीहरु उपलब्ध छन् ?

उत्तर ....

५.शैक्षिक सामग्रीप्रति तपाईको धारणा के छ ?

उत्तर ....

६.शैक्षिक सामग्रको प्रयोगमा देखिएका समस्या समाधानका लागि के-कस्ता कार्य गर्नुपर्ला ?
उत्तर ....

७.शैक्षिक सामग्री प्रयोगमा शिक्षकहरुको ध्यान देखिँदैन किन होला ?

उत्तर ....

परिशिष्ट ख

शैक्षिक सामग्री उपयोग सम्बन्धमा छनोटमा परेका विद्यालयका प्रधानाध्यापकका लागि तयार पारिएको अन्तर्वार्ता फारम

विद्यालयको नाम : **मिति :**

प्रधानाध्यापकको नाम : **तालिम : प्राप्त/अप्राप्त**

शैक्षिक योग्यता : **अनुभव वर्ष :**

(क) उपयुक्त जवाफमा ठीक (✓) चिन्ह लगाउनुहोस्।

१. नेपाली भाषा शिक्षण गर्ने शिक्षकले पाठयोजना बनाएर शिक्षण गर्नुहुन्छ ?

(क) गर्नुहुन्छ (ख) गर्नुहुन्न (ग) कहिलेकाँहि गर्नुहुन्छ

२. नेपाली भाषा शिक्षण गर्दा दैनिक प्रयोग बाहेकका अन्य शैक्षिक सामग्री उपयोग हुने गरेको छ ?

(क) छ (ख) छैन (ग) कहिलेकाँही हुने गरेको छ

३. शैक्षिक सामग्रीको प्रयोग गर्दा कसरी गर्ने गरिएको छ ?

(क) आफै निर्माण गरेर (ख) विद्यार्थीलाई वनाउन लगाएर

(ग) बजारमा खरिद गरेर (घ) कालोपाटीमा लेखेर

४. विद्यालमा नेपाली भाषा शिक्षण गर्दा उपयोगमा ल्याउन सकिने शैक्षिक सामग्रीको अवस्था कस्तो छ ?

(क) सामान्य (ख) ठीकै (ग) राम्रो (घ) छँदैछैन

५. विद्यालयमा शैक्षिक सामग्रीको व्यवस्था गर्दा रकम कहाँबाट उपलब्ध गराउनु हुन्छ ?

(क) विद्यालयको स्रोतबाट (ख) चन्दाबाट

(ग) स्थानीय स्रोतबाट (घ) सरकारी निकायबाट

६. विद्यालयमा भौतिक व्यवस्थापन कस्तो छ ?

(क) पर्याप्त (ख) अपर्याप्त (ग) सान्तोषजनक

(घ) आफ्नो अभिमत व्यक्त गर्नुहोस् ।

७. विद्यालयमा पक्की भवन, अर्धपक्की भवन र कच्ची भवन कति-कति ओटा छन् ?

उत्तर ....

८. विद्यालयमा पक्की कोठा, अर्धपक्की कोठा र कच्ची कोठा कतिकति ओटा छन् ?

उत्तर ....

९. नेपाली भाषा शिक्षण गर्दा उपयोगमा ल्याउन सकिने कुन-कुन शैक्षिक सामग्री विद्यालयमा उपलब्ध छन् ?

उत्तर ....

१०. शैक्षिक सामग्रीको प्रयोगले शिक्षण सिकाइमा के फइदा पुग्छ ?

उत्तर ....

११. विद्यालयमा आवश्यक पर्ने शैक्षिक सामग्री कुन स्रोतबाट जुटाउनुहुन्छ ?

उत्तर ....

१२. शैक्षिक सामग्रीको उपयोगमा के-कस्ता समस्या देख्नु भएको छ ?

उत्तर ....

१३. शैक्षिक सामग्री उपयोगमा देखिएका समस्या सामाधानका उपायहरू के के हुन सक्छन् ?

उत्तर ....

१४. शैक्षिक सामग्रीको प्रयोग सम्बन्धमा तपाइको दृष्टिकोण के छ ?

उत्तर ....

१५. शैक्षिक सामग्री उपयोग सम्बन्धमा तपाई के सुभाव दिन चाहनुहुन्छ ?

उत्तर ....

१६ विद्यालयमा के कस्ता शैक्षिक सामग्रीहरू उपलब्ध छन् ?

उत्तर ....

....

प्रधानाध्यापकको हस्ताक्षर

सहयोगको लागि धन्यवाद ।

परिशिष्ट ग

कक्षा अवलोकन फारम नमुना

मिति :

शिक्षकको नाम :　　　　　　　　　　शैक्षिक योग्यता :

विद्यालयको नाम :　　　　　　　　　　उपस्थित विद्यार्थी सङ्ख्या :

दरबन्दीको किसिम :　　　　　　　　　　कक्षा :

पाठ :

पाठ्यवस्तु :

क्र.स.	विवरण	अति उत्तम	उत्तम	मध्यम	निम्न	कैफियत
१	शिक्षकको व्यक्तित्व					
२	पाठयोजनको तयारी					
३	पूर्वपाठसँग सम्बन्ध					
४	भाषिक शुद्धता					
५	पाठप्रति रूचि जागरण					
६	विषयवस्तुको ज्ञान					
७	विषयवस्तुको प्रस्तुति					
८	शैक्षिक सामग्रीको प्रयोग					
९	क्रमबद्धता					
१०	उदाहरण					
११	सामग्री निर्माण					
१२	कालोपाटीको प्रयोग					

१३	सामग्रीको स्तर					
१४	शिक्षण विधि					
१५	मूल्याङ्कन					
१६	शैक्षिक सामग्रीको नाम					

अवलोकन कर्ताको हस्ताक्षर :   प्रधानाध्यापकको हस्ताक्षर

परिशिष्ट 'घ'

कक्षा अवलोकन विवरण

विद्यालयको नाम	**शिक्षकको नाम**	**विद्या/क्षेत्र**	**पाठ र कक्षा**
बेङ्कटेश्वर उ.मा.वि बाहुनतिल्पुङ्ग	दुर्गाप्रसाद अधिकारी	कथा	दोषी चस्मा १०
हिराथुम्की मा.वि. तोश्रामखोला	सिद्धप्रसाद अधिकारी	कथा	दोषी चस्मा १०
मा.वि. महभीर	कुमार लामिछाने मगर	कथा	कर्तव्य १०
जनप्रेमी उ.मा.वि. स्याङ्ति	कृष्ण लामिछाने मगर	कथा	न्यायको पक्ष १०
मा.वि. बाङरिङफेदी	ज्ञान प्रसाद तिमल्सीना	कथा	न्यायको पक्ष १०
त्रिभुवन उ.मा.वि. आम्बोटे	तुलसीराम पोखरेल	कथा	दोषी चस्मा १०
प्रकाशोदय मा.वि. खुरहरी	सविना थापा मगर	कथा	कर्तव्य १०
उ.मा.वि. लाम्पन बतासे	जितबहादुर कार्की	कथा	न्यायको पक्ष १०
रत्नावती उ.मा.वि. सालुके	माधव प्रसाद पौडेल	कथा	दोषी चस्मा १०
उ.मा.वि. लुम्ती	खेमहरि भण्डारी	कथा	दोषी चस्मा १०

परिशिष्ट 'ङ'

(प्रस्तुत शोधका लागि नमुनामा परेका विद्यालयहरुको नाम विवरण)

१. श्री बैङ्कटेश्वर उ.मा.वि., बाहुनतिलपुङ्ग

२. श्री हिराथुम्की मा.वि., तोश्रामखोला

३. श्री मा.वि., महभीर

४. श्री जनप्रेमी उ.मा.वि., स्याङ्ती

५. श्री मा.वि., बाङरिङ फेदी

६. श्री त्रिभुवन उ.मा.वि., आम्बोटे

७. श्री प्रकाशोदय मा.वि., खुरहरी

८. श्री उ.मा.वि., लाम्पन बतासे

९. श्री रत्नावती उ.मा.वि., सालुके

१०. श्री उ.मा. वि., लुम्ती

व्यक्तिगत विवरण

नाम : केदारप्रसाद देवकोटा

जन्ममिति : २०४६/११/०२

जन्मस्थान : बाहुनतिल्पुङ्ग - ३, सिन्धुली

लिङ्ग : पुरुष

पिताको नाम : विष्णुप्रसाद देवकोटा

माताको नाम : यसोदादेवि देवकोटा

पत्नीको नाम : मन्दिरा गौतम

स्थायी ठेगाना : बाहुतिल्पुङ्ग गा.वि.स. वडा नं. ३, सिन्धुली

राष्ट्रियता : नेपाली

भाषा : नेपाली

फोन : ९८४४१९७७०५, ९६१४८८६३७५, ९७१४८८६३७६

शैक्षिक योग्यता

प्रवेशिका : श्री बेङ्कटेश्वर उ.मा.वि. बाहुनतिल्पुङ्ग-३

प्रमाणपत्र तह : श्री बेङ्कटेश्वर उ.मा.वि. बाहुनतिल्पुङ्ग

स्नातक तह : त्रिपुरेश्वर शिक्षा क्याम्पस बाहुनतिल्पुङ्ग-३, सिन्धुली

स्नातकोत्तर (एम्.एड्) तह : सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस, सिन्धुली